CONCLUSIONS de la

Setmana de l'Educació inclusiva a la Garrotxa

Del 2 al 8 d'octubre de 2022

Relatar tota una setmana en poques línies no és feina fàcil, i menys si ha estat tan incandescent, ardent i abrasadora com aquesta, perdoneu, doncs, si resumint aquesta setmana d'educació inclusiva, no s'inclou aquí algun detall i si es deixa de banda alguna reflexió particular, però haurà estat per la barrera imposada de no poder sobrepassar un temps concret d'exposició.

Diumenge passat, el grup de mestres i professors de la Xarxa d'Educació Inclusiva de Catalunya (XAPEICAT) va encendre la flama de la Setmana de l'Educació Inclusiva a la Garrotxa, al capdamunt del Volcà Montsacopa d'Olot i la va repartir simbòlicament als centres educatius de la comarca, amb l'objectiu de conversar, compartir i comprometre's per avançar cap al camí de la inclusió educativa de la Garrotxa. El foc, element present durant tota la setmana, va començar a atiar a partir de dilluns i va espurnejar fins ahir, gràcies a les diferents propostes que presentava programa i que involucraven tota la comunitat educativa. A més, també es va comptar amb els compartidors, persones expertes en matèria d'educació inclusiva, arribades des de diferents punts del país i residents a la FaberIlull, que es van apropar fins a la ciutat per compartir el seu saber i intercanviar visions i idees amb altres companys.

Durant aquests set dies s'ha anat fent foc en diverses ocasions. En primer lloc, a les llars de foc, és a dir, als instituts i escoles. Allà, a través de diferents activitats i dinàmiques s'ha pogut fer arribar la importància de la inclusió a tot l'alumnat. Segurament, però, és a partir d'ells mateixos que els docents han rebut una classe magistral d'inclusió, perquè han pogut comprovar que en molts casos els prejudicis més que no pas ells, els posem els adults. Un exemple concret del treball a primària ha estat el descobriment i la reflexió posterior de diferents casos d'alumnes que trobaven barreres per la seva manera de ser. Després de treballar-hi, que els alumnes diguin que els volen conèixer, és probablement la conclusió més ferma i clara que aquestes activitats han estat profitoses.

Tanmateix, no hi ha foc sense encendre un llumí. És per això que la incisió als claustres també ha estat molt important. Aquest treball ha permès compartir les barreres que els centres tenen a l'hora de treballar amb la inclusió, com ara els horaris, les ràtios, la llengua i el llenguatge i els recursos. D'aquesta acció en van sorgir algunes idees importants com que els recursos no s'acostumen a aprofitar com cal, que cal millorar la qualitat educativa així com repensar algunes metodologies existents i que és important oferir una atenció individualitzada a tots els alumnes. Alguns centres, a més, van deixar sobre paper alguns compromisos particulars entre els quals hi ha el de donar més atenció al benestar personal dels alumnes, trobar moments per compartir i reflexionar el treball de l'aula entre docents i vigilar el nivell que es dona a l'alumnat.

A part dels claustres, es va posar llenya i més **llenya** al foc a través de tallers conversa a les tardes juntament amb compartidors. Els participants van sortir-ne molt satisfets, ja que compartir experiències entre diferents centres geogràficament propers va possibilitar l'apropament humà i alhora, va ajudar a sortir amb idees renovades. Com en molts casos, el temps es va quedar curt.

A vegades, però, quan la flama sembla que s'apaga, cal posar-hi també **encenalls**. Aquests encenalls, durant la setmana de l'educació inclusiva, van venir en forma de xerrades amb dinàmiques molt actives i participatives. D'una banda, els Serveis centrals d'educació inclusiva van oferir dimecres un ampli espai de diàleg entre membres dels serveis educatius per compartir coneixement i expertesa, i així pol·linitzar idees entre una bona colla d'assistents i, de l'altra, es va convidar ahir a la tarda a famílies i representants de diferents escoles a la casa de colònies el Rourell per intercanviar de primera mà bones pràctiques en casos d'inclusió, així com algunes de les dificultats i obstacles trobats en el camí.

Durant tres vesprades, a més, els compartidors es van trobar per fer avivar una gran **foguera** i conversar-hi al voltant. Aquests Inclusion Hub van servir per connectar idees i respondre a problemàtiques reals interpel·lades per famílies. D'aquestes trobades se n'han transcrit en un document a part les idees més importants, però a continuació volem resumir alguns dels punts on els compartidors van fer posar més èmfasi.

- Cal un canvi de mirada

Una de les idees que s'ha anat repetint incansablement és que fa falta un canvi de mirada respecte a l'educació inclusiva. Els compartidors insisteixen que cal fer entendre bé que no existeixen estudiants amb barreres, sinó alumnes que troben barreres. En altres paraules, que les propostes que s'ofereixen a l'aula són, en tot cas, les que poden ser discapacitadores, però no els alumnes en si. Per tant, és important que els docents no se centrin en el dèficit dels alumnes, sinó a trobar l'obstacle que els incapacita de tirar endavant i enderrocar-lo. El quid de la qüestió rau a sortir del subjecte i analitzar el context en què es troba.

El fet de tenir una mirada inclusiva hauria de ser permanent, a cada moment, cosa que té molt a veure en com ha de ser l'actitud del docent. Segons els compartidors, els mestres i professors haurien de tenir molt clar com són els seus alumnes, conèixer-los, i així, poder-los fer un itinerari personalitzat. Tots estan d'acord en el fet que falten recursos i suports, però també apunten que amb un bon equip i una bona predisposició es poden tirar endavant projectes molt interessants.

- La inclusió ha de ser per a tots

Un altre dels punts en què s'ha insistit de valent és que la inclusió és i ha de ser per a tots. Molts compartidors coincideixen que hi ha la falsa impressió que la inclusió està pensada perquè els alumnes amb situació de discapacitat puguin entrar als centre ordinaris. És una de les bases, sí, però també recorden que la inclusió beneficia a tots els alumnes i, en conseqüència, a totes les famílies. Amb tot, no s'obliden que el Decret del 2017 no s'està complint i que els centres d'educació especial en comptes de buidar-se, any rere any, han anat en augment. Recalquen la importància de passar aquests alumnes als centres ordinaris, perquè abraçant i normalitzant la diversitat en el dia a dia a les aules es podran evitar situacions d'exclusió. Malauradament, quan un infant no assisteix a l'escola, és com si no formés part de la comunitat. Per tant, ha de tenir dret i és just d'educar-lo en equitat.

- Acompanyar les famílies

Pel que fa a les famílies, els experts creuen que els docents per sobre de tot han de ser uns bons comunicadors, per poder explicar i argumentar les decisions que es prenen durant el procés educatiu amb els seus fills. El desconeixement porta a la desconfiança, en canvi, la informació, a l'apropament. Així mateix, creuen que amb una bona comunicació i un bon acompanyament pot evitar molt de patiment en moments que per a algunes famílies poden resultar dolorosos i complicats de gestionar.

- Formació continuada dels docents

Si la inclusió és un procés i no un estat final, els residents de la Faberllull coincideixen que és imprescindible formar contínuament i des de la mirada de la inclusió. En aquest sentit, cal més formació als claustres, cal reciclar-se, estar obert al canvi i, sobretot, també incidir a les universitats, per educar els futurs professors amb les ulleres de la inclusió.

- El treball en xarxa és imprescindible

Finalment, però no menys important, és necessari ser conscients i aprofitar el treball de xarxa. En definitiva, remar tots a l'una. La inclusió no s'ha de veure com un nou repte que s'ha d'assolir entre tots, sinó que s'ha d'entendre com la base de tot. Per tant, els compartidors insisteixen que és primordial la comunicació entre les EAP, els centres, les famílies, els alumnes, els diferents suports externs; també amb tota la comunitat.

Foc, foc i molt de foc. Esperem que no s'apagui, i que tant de bo cremi i doni caliu per continuar reflexionant i que mantingui aquest canvi de mirada cap a una educació inclusiva real.

INCLUSION HUB

El relat de les trobades amb compartidors a la vora de la foguera

Els dies 4, 5 i 6 d'octubre es van dur a terme tres trobades entre compartidors experts, dins la Setmana de l'Educació Inclusiva de la Garrotxa, organitzada a càrrec del col·lectiu XAPEICAT i l'entitat FaberLlull. Aquesta activitat, anomenada "Inclusion Hub" o també foguera —perquè era precisament al voltant d'una petita foguera que es va conversar— va donar peu a moltes reflexions interessants que hem volgut deixar per escrit en aquest document. Perquè, com ja se sap, les paraules se les emporta el vent.

Durant tres vesprades, després de presentar-se breument els uns amb els altres, els compartidors van disposar-se en rotllanes de quatre o cinc persones per reflexionar, en un espai confortable i distès, al voltant de diferents preguntes, interpel·lades indirectament per famílies i concernint l'educació inclusiva. De cada pregunta, van aflorar qüestions i problemàtiques, així com reflexions i experiències personals, que s'intentaran resumir a continuació.

4.10.22

Una de les idees cabdals de la sessió va ser que fa falta un canvi de mirada, de creença i de percepció respecte a l'educació inclusiva. Els experts afirmen que la inclusió no s'ha de veure com un nou repte que s'ha d'assolir entre tots, sinó que s'ha d'entendre com la base de tot. Els docents han d'entendre bé que no existeixen estudiants amb barreres, sinó persones que troben barreres, de manera que, les propostes que s'ofereixen a l'aula poden ser discapacitadores, però no els alumnes. Per tant, no els professors no s'haurien de concentrar tant en el dèficit dels alumnes, sinó en el que poden oferir.

Així mateix, asseguren que cal demanar-se què és l'escola i quina és la finalitat real de l'educació. És a dir, es vol promoure un creixement personal i social dels alumnes o es volen crear persones que siguin únicament productives? Els compartidors opinen, però, que en aquest canvi de mirada, és primordial l'actitud que té cada docent. Encara que la resposta fàcil i ràpida acostumi a ser que no hi ha inclusió perquè no hi ha recursos suficients, cal buscar la manera de tirar endavant amb el que es tingui. De fet, apunten que hi ha casos que proven que es poden tirar endavant molts projectes que considerin la inclusió sense gaires recursos. Tanmateix, creuen que és part inherent de la nostra cultura la queixa. Amb tot, la queixa no fa avançar i immobilitza.

Si bé és cert que assumeixen que hi ha actituds d'alguns docents i equips que no funcionen i que necessiten canvis, els compartidors proposen buscar aquells casos d'èxit, per poder compartir les seves metodologies i donar suport a altres centres. Respecte als docents, diferents membres també argumenten que hi ha mestres i professors amb titulació, ja sigui amb un grau per impartir a infantil o primària o amb el màster de formació del professorat de secundària, que no tenen la capacitat i les habilitats de desenvolupar una classe dins d'una aula. Segons la seva opinió, existeixen docents que no serien mereixedors d'entrar al sistema i, tot i així, és inevitable que al final en formin part, perquè d'alguna manera o altra troben el camí per accedir-hi i quedar-s'hi. No obstant això, també subratllen que no es pot esperar a tenir tot el professorat preparat per treballar amb la inclusió, ja que seria un error.

La mirada del docent és clau, a més, perquè permet detectar aquells alumnes, sovint anomenats "invisibles", que no tenen motivació per a res. El professor ha de saber perquè un alumne es desconnecta, què és el que li interessa i amb això poder crear un itinerari personalitzat. És important tenir en compte tots els alumnes per evitar un abandonament escolar prematur. I, per això, s'ha de repensar el model educatiu, que està indirectament vertebrat per un macrosistema capitalista. Actualment, el que es preveu d'un alumne és que segueixi un camí molt recte, anar passant cursos, preparar-se per la selectivitat i arribar a la universitat. Aquest itinerari tan estricte provoca a vegades frustració en alguns alumnes i, en alguns casos, també porta a l'abandonament.

Un altre punt que va sortir a debat és la gestió amb les famílies. Es va comentar que la línia que separa el rol de les famílies i del docent dins els centres a vegades es desdibuixa i algunes famílies qüestionen la feina del professor i traspassen la seva línia. Els compartidors creuen que cadascú ha de saber el rol que té. Tanmateix, una de les respostes que es va aportar a aquesta problemàtica és que els professors han de saber ser bons comunicadors i saber explicar i argumentar les seves accions i decisions, ja que si ho fan bé i les famílies ho entenen, no hi ha desconfiança. En resum, cal apropar-los, informar-los i fer-los partícips, perquè el desconeixement encamina a dubtes i jutjaments. En aquest sentit, és necessari que els mestres i els professors portin a terme un lideratge positiu i que es creïn àgores o espais comuns amb les famílies. Òbviament, sense arribar a carregar-se més feina de la que pertoca, i intentant buscar l'equilibri, perquè no hi hagi una crispació generalitzada del professorat.

5.10.22

La Inclusion Hub de dimecres va treure a debat la pregunta si els centres d'educació especial (CEE) són segregadors. Els compartidors admeten que actualment no s'està complint amb el Decret d'Inclusió del 2017 i que en comptes d'anar derivant a alumnes dels CEE a centres ordinaris, els CEE estaven augmentant any rere any en nombre. A parer seu, i tal com dicta el decret, els CEE haurien d'atendre a una part molt petita de l'alumnat, a casos excepcional, i els professionals dels CEE s'haurien de traspassar als centres ordinaris per transmetre el seu coneixement. Amb tot, reconeixen que els CEE van permetre fer un pas endavant fa anys per a la inclusió, ja que van possibilitar que molts infants que abans estaven tancats a casa entressin a les aules. Actualment, però, podrien considerar-se com a segregadors, perquè separa certs alumnes per la seva condició física i mental cap a un costat.

Els compartidors estan convençuts que un dels problemes és que el sistema educatiu continua quedant-se amb les conclusions dels informes psicopedagògics, però el que cal és sortir del subjecte i concentrar-se en el context, ja que sovint l'escola en si és la barrera. Es va detallar aquí el projecte d'inclusió que impulsen des del País Valencià, en què primer s'analitzen les barreres que té l'aula i el centre i després es fa un informe. Aquest procés a la inversa obliga el docent a buscar eines de treball i trobar solucions abans de tenir un informe. Així mateix, els experts coincideixen en el fet que a Catalunya cal posar recursos allà on calgui i fins i tot, que a vegades hi ha molt material, però que no està prou estructurat.

Tot i el fet que considerin que els CEE són segregadors, són capaços de subratllar una de les seves virtuts principals, que és el bon acompanyament que reben les famílies. Això provoca que a vegades un cop l'infant arribi a un CEE la família se senti més alleugerada i tranquil·la, perquè hi ha més comunicació i un bon saber fer per part dels educadors. Tanmateix, creuen que aquest acompanyament s'hauria de saber traspassar a les escoles ordinàries, perquè si un infant no està a l'escola és com si no formés part de la comunitat. Els compartidors expliquen que el centre ha d'obrir la porta a les famílies i donar-los veu, ja que elles són un agent educador més. A més, apunten que és important que l'escola eduqui en la

diversitat per tal que els alumnes normalitzin diferents realitats, que després trobaran també fora de l'escola.

En aquest sentit, pensen que és rellevant per a la inclusió de fer conscienciació, però no només; és a dir, cal oferir també una estructura, unes infraestructures, adaptar la metodologia i formar els docents. A més, segons la seva opinió, altres compromisos que s'haurien de posar en marxa per a una bona educació inclusiva són treballar en equip i tenir l'hàbit de compartir experiències positives, així com acompanyar i guiar individualitzadament els alumnes, gaudir d'un equip directiu actiu, fer que els aprenentatges i la socialització vagin agafats de la mà, liderar positivament i vetllar per la comunicació. Una de les idees en què van apostar igualment és que els docents haurien de tenir un primer d'humanitat bàsic, que es traduiria com estimar, conèixer, observar i respectar els alumnes. Al cap i a la fi, és coneixent als alumnes que els docents podran avaluar-los millor i comprovar el seu progrés individual, més que no pas global.

Finalment, un dels punts que es va posar sobre la taula és la gestió dels equips d'assessorament i orientació psicopedagògica (EAP). Alguns compartidors apunten que cal replantejar aquesta figura als centres i hi hauria d'haver un treball en xarxa molt comunicatiu i àgil. De fet, expliquen el cas d'alumnes amb característiques molt similars que, depenent de la comarca i de l'EAP assignada, estan escolaritzats en un centre ordinari o en un centre d'educació especial.

6.10.22

A la tercera de les trobades al voltant de la foguera, un dels compartidors va fer una reflexió interessant, en què molts van estar d'acord. Quan es parla d'inclusió, no només s'ha de fer pensant en l'educació per a les persones categoritzades de discapacitades. La inclusió és per a tots, perquè tothom és diferent i tothom necessita un suport, sigui en el grau que sigui. Actualment, a l'escola hi ha molts infants i joves que pateixen, que no estan a gust, que no es troben en un ambient agradable i això no s'hauria de permetre. Els experts opinen que cal procurar que en la lluita per a la inclusió es mobilitzin totes les famílies, no només aquelles que tenen infants amb situació de discapacitat. Amb tot, una educació inclusiva significa una educació de qualitat per a tots i hauria de concernir a tothom. Els diferents membres recorden també que quan un alumne se sent inclòs, la seva família se sent inclosa en la comunitat, se sent una més.

Ara com ara, els centres permeten que qualsevol alumne es matriculi, però pel que han de preocupar-se, segons l'opinió dels presents, és que hi participin i aprenguin, que hi siguin actius. I, per això, cal trobar eines que en mesurin i avaluïn la qualitat, que procurin que no passen per les classes "escalfant una cadira".

Ara bé, els experts argumenten que no tota la feina s'ha de fer dintre les aules i perquè un alumne se senti inclòs també és important vetllar perquè hi hagi una xarxa fora de l'àmbit escolar amb què es pugui relacionar. Així, cal treballar molt bé l'educació afectiva i emocional, com també potenciar la cohesió de grup. A parer seu, si es treballen les relacions socials des de l'escola, s'aconseguiran millors infants i una millor societat. Un símil que van exemplificar i que és força aclaridor és el de la inclusió amb el reciclatge; de la mateixa manera que els infants estan educats i preocupats pel medi ambient, i a vegades són capaços d'educar els adults, s'ha de treballar igual amb la inclusió, perquè formi part de la seva normalitat.

Un dels mètodes de treball per posar en pràctica la inclusió als centres, tal com han mencionat en diverses ocasions al llarg d'aquestes trobades, és el disseny universal de l'aprenentatge (DUA). Els compartidors en destaquen els seus beneficis i promouen la formació dels mestres i professors en els seus principis i funcionament. En relació amb el DUA, algú va formular una pregunta clau:

caldria més DUA i menys plans de suport individualitzat (PI) o bé més PI i menys DUA?

Per acabar, una de les qüestions que també van sorgir dins d'aquest Inclusion Hub és la problemàtica sobre com designar els alumnes "amb discapacitat". Alguns experts coincideixen en el fet pejoratiu d'anomenar-los així i fan la reflexió que tothom és discapacitat amb relació a algú o a alguna cosa. Admeten que és difícil canviar aquest llenguatge tan instaurat dins la nostra societat, però creuen que és part del canvi de mirada que es vol aconseguir. No hi ha encara consens sobre quina és la millor manera i admeten que la línia entre allò considerat "normalitat" i "discapacitat" és molt perillosa. A més, també ho complica el fet que en el nostre sistema aquelles persones que tenen la targeta acreditativa de la discapacitat poden tenir l'accés a determinats recursos i beneficis, que no serien possibles sense aquesta classificació.

8.10.22. LA *MASCLETÁ*

La jornada de cloenda d'aquesta setmana tan intensa s'inicia a la sala El Torín, amb una exposició de materials i jocs a baix cost per a aules multisensorials.

Segueix amb una xerrada sobre motivació que pronuncia la professora de la UB Anna Forés. Venint d'un entorn prepandèmic VICA: Volàtil, Incert, Complex i Ambigu, i endinsant-nos actualment en un context BANI: fràgil, ple d'ansietats, no lineal i incomprensible, hem de facilitar que l'alumne es converteixi en una persona autònoma, crítica, resilient, segura, amb oportunitats... i que sense ser ingenus pugui veure l'aprenentatge com una oportunitat.

En aquest món actual cal comptar amb quatre coneixements: l'acadèmic, el pedagògic, la competència digital i el saber com funciona el cervell.

Precisament aquest òrgan és únic, i tots els nens són bons en alguna cosa, tots tenim experiències prèvies i el cervell està en canvi constant.

Aprendre es molt fàcil, però desaprendre és molt més complicat que un primer aprenentatge.

La confiança és molt poderosa. Però tot depèn de com l'infant percep que el seu entorn confia acadèmicament en ell.

La sessió acaba demanant a l'auditori si es troba en estat d'Ikigai, és a dir amb passió, missió, vocació i professió en sintonia.

Al torn de paraules es posa sobre la taula la dificultat de captar l'atenció dels alumnes per influència de les noves tecnologies, i Forés respon que les noves tecnologies cal també saber aprofitar-les a favor de l'educació.

:::

Després d'escoltar mirada estràbica, de Xiula & Clara Peya, Mercè Pena i Prudens Martínez agafen el relleu de la jornada amb la ponència "Disseny Universal i Disseny Universal per a l'Aprenentatge", posant l'accent en la xarxa inicial de motivació, compromís, confiança i seguretat, bàsics per posar els encenalls perquè la brasa de l'aprenentatge comenci a encendre's, defugint mirades normals, tenint en compte els marges i que tots som únics, diversos i diferents. No parlant de barreres sinó de facilitadors, no adaptant sinó ajustant, i essent coneixedors que allò que és bo i necessari per a unes persones pot servir per a la resta.

:::

A mig matí, s'explora en un audiovisual l'experiència inclusiva a l'Institut Ribalta de Solsona, amb testimonis de docents, educadors, familiars i alumnes que conclouen que tots som igual de diferents, que tots en el fons necessitem una mica d'ajuda i que cal tractar cada individu amb les seves diferències i igualtats.

:::

Per anar fent caliu, el relleu l'agafa un tast inclusiu amb esmorzar, xocolata i bombó de Cacau que conté tots els gustos. I a més s'insta a tots els assistents a escriure en l'embolcall un compromís que queda recollit col·lectivament en un cistell.

:::

I a tall de cloenda es llegeixen les conclusions recollides en les diferents fogueres de la Inclusion Hub i s'escolten les paraules de diferents representants institucionals i del departament.

La inclusió és un dret i la diversitat un element inherent a la societat i a les maneres d'aprendre. Conviure i compartir espais comuns amb persones diverses permeten normalitzar la diferència i afavoreixen la inclusió. Que les escoles siguin espais segurs, amb benestar emocional, que trenquin barreres i que fomentin una bona actitud cap a la inclusió, que no és cap punt d'arribada, sinó un camí que cal fer amb formació i amb les eines de què disposem. Passar al fer, sortir de la zona de confort i trencar rutines.

Per tant, l'escola és inclusiva o no és...

...i el món no és perfecte però els companys de la XAPEICAT el feu millor.

Olot, octubre de 2022